

SHARQ MUTAFAKKIRLARINING PEDAGOGIK QARASHLARI

Sayidova Charosxon Ashraf qizi

Osiyo xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya: Mazkur maqolada Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari tahlil qilinib, ularning ta’lim tizimiga qo’shgan hissasi yoritiladi. Buyuk mutafakkirlarning ilmiy va tahliliy yondashuvlari ko’rib chiqilib, ularning zamonaviy ta’lim tizimi bilan bog’liqligi o’rganiladi. Mutafakkirlarning pedagogik merosi hamda ularning ta’lim va tarbiya borasidagi ilg’or fikrlari taqdim etiladi. Ularning ilm-fan va ta’lim-tarbiyaga qo’shgan hissasi yoritilgan. Xususan, Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy, Jaloliddin Davoniy kabi allomalarning pedagogik g’oyalari hamda ularning zamonaviy ta’lim tizimiga ta’siri haqida so’z yuritiladi. Maqolada Sharq pedagogikasining asosiy tamoyillari, inson kamoloti, axloq va tarbiya masalalariga oid ilg’or fikrlar ham tahlil qilingan.

Kalit so’zlar: Sharq mutafakkirlari, pedagogik qarashlar, ta’lim, tarbiya, inson kamoloti, ilm-fan, axloq.

KIRISH

Sharq olimlari va mutafakkirlari o’z davrining ilg’or g’oyalarini ilgari surib, nafaqat ilm-fanning rivojiga, balki ta’lim-tarbiyaning taraqqiyotiga ham ulkan hissa qo’shganlar. Ularning pedagogik qarashlari faqatgina o’z zamonasida emas, balki bugungi kunda ham o’z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Sharq mutafakkirlarining ta’limga oid qarashlarini o’rganish, ularning ilmiy-nazariy merosini tadqiq qilish zamonaviy pedagogika uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, bu g’oyalar yosh avlodni tarbiyalashda mustahkam poydevor bo’lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

Sharq mutafakkirlari qadimdan ta’lim va tarbiya masalasiga alohida e’tibor qaratib, insonning komillikka intilishi jarayonini yoritib berganlar. Ularning fikricha, ta’lim inson hayotida eng muhim omillardan biri bo’lib, u faqat bilim olish bilan cheklanmay, balki axloqiy kamolotga ham xizmat qilishi kerak. Buyuk mutafakkirlar ilm-fanning rivoji, ma’rifat va axloq masalalariga alohida e’tibor qaratib, ta’lim jarayonida ustoz va murabbiylarning o’rni muhim ekanligini ta’kidlaganlar.

Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari turli yo’nalishlarda namoyon bo’lgan. Ibn Sino, Al-Farg’oniy, Al-Buxoriy, Yusuf Xos Hojib, Alisher Navoiy kabi buyuk mutafakkirlar ilmiy yondashuvlari orqali ta’lim tizimini rivojlantirishga ulkan hissa qo’shganlar. Ibn Sino ta’lim jarayonida aqliy tarbiyaning ustuvorligini ilgari surgan bo’lsa, Alisher Navoiy esa axloqiy tarbiyani eng asosiy omillardan biri deb bilgan. Ularning ta’lim sohasidagi yondashuvlari bugungi kunda ham dolzarb bo’lib, zamonaviy pedagogika nazariyasi bilan uzviy bog’liqdir.

Sharq mutafakkirlari ilmiy bilimlarni o’rganish va targ’ib qilishga katta ahamiyat berganlar. Ularning fikricha, bilim olish inson tafakkurini rivojlantirish bilan birga, jamiyat

taraqqiyotiga ham xizmat qilishi kerak. Shu sababli, ular yoshlarni mustaqil fikrlashga, o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llashga va tanqidiy yondashuvni rivojlantirishga o‘rgatishni tavsiya qilganlar.

Sharq mutafakkirlarining pedagogik merosi bugungi ta’lim tizimi uchun ham dolzarb bo‘lib, ularning ilg‘or pedagogik qarashlarini zamonaviy ta’lim tizimida qo‘llash muhim hisoblanadi. Mutafakkirlarning ilmiy merosini chuqur o‘rganish va uni amaliyotga tatbiq etish ta’lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shuning uchun ham, Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlarini o‘rganish va amaliyotga joriy etish zamonaviy ta’lim tizimining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Abu Nasr Forobiyning pedagogik qarashlari

Abu Nasr Forobiy (873–950) insonni har tomonlama kamolotga yetaklaydigan ta’lim tizimini yaratishga harakat qilgan. U ilmni insoniyat taraqqiyotining muhim omili deb bilgan va ta’lim jarayonini shaxsiy fazilatlar bilan bog‘lagan. Uning ta’kidlashicha, inson baxt-saodatga erishishi uchun, avvalo, ilm va ma’rifatga ega bo‘lishi lozim. Forobiy o‘zining "Fozil shahar aholisining fikrlari" asarida ilm va axloqning uyg‘unligi tamoyillarini bayon qilgan.

Ibn Sinoning pedagogik merosi

Ibn Sino (980–1037) faqat tabobat emas, balki ta’lim masalalariga ham katta e’tibor qaratgan. U ta’lim jarayonining inson biologik va ruhiy rivojlanishiga mos kelishi kerakligini ta’kidlagan. Ibn Sino bolalarni yoshga qarab ta’lim berish, o‘yin va amaliy mashg‘ulotlarni ta’lim jarayoniga kiritish tarafdori bo‘lgan. Shuningdek, u tarbiyaning ahamiyatini, ayniqsa, bolalarga axloqiy qadriyatlarni singdirish zarurligini uqtirgan.

Alisher Navoiy va ta’lim-tarbiya

Alisher Navoiy (1441–1501) o‘z asarlarida ilm-fan va ta’limning inson hayotidagi o‘rnini keng yoritib bergan. U "Mahbub ul-qulub" va "Hayrat ul-abror" kabi asarlarida axloqiy tarbiyaning inson kamolotidagi muhim jihatlarini ochib bergan. Navoiyga ko‘ra, ilm olish va uni amalda qo‘llash insonni yetuk shaxs sifatida shakllantiradi.

Jaloliddin Davoniyning ta’lim-tarbiyaga oid qarashlari

Jaloliddin Davoniy (1427–1502) ta’lim va axloq masalalariga oid qimmatli fikrlarni ilgari surgan. U insonning axloqiy va ilmiy jihatdan yetuk bo‘lishi uchun komil tarbiya olishi zarurligini ta’kidlagan. Uning fikricha, tarbiya jarayonida mehr-oqibat va adolat muhim o‘rin tutadi.

XULOSA

Sharq mutafakkirlarining pedagogik qarashlari bugungi ta’lim tizimi uchun ham dolzarbdir. Ularning ilg‘or g‘oyalari inson ma’naviyati va intellektual salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiladi. Forobiy, Ibn Sino, Navoiy va Davoniy kabi allomalar tomonidan ilgari surilgan pedagogik tamoyillar hozirgi zamonaviy ta’lim jarayonida ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Shuning uchun Sharq mutafakkirlarining ilmiy merosini o‘rganish, ularning ta’lim va tarbiya borasidagi g‘oyalarini amaliyotga joriy etish muhim vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Akbarovna, I. S., & Lola, I. (2025). IJTIMOIIY PEDAGOGIK FAOLIYATDA TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI. *ZAMONAVIIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G'OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR*, 7(75), 201-204.
2. Икромова, С. А., & Джумаева, Ф. Б. (2025). ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СТРУКТУРА В УЗБЕКИСТАНЕ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(2), 256-262.
3. Ikromova, S. A. (2025). ART TERAPIYANING RUHIY KASALLIKLARNI DAVOLASHDAGI O 'RNI VA SAMARADORLIGI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(2), 154-157.
4. Akbarovna, I. S. (2024). STRESS, DEPRESSIYA VA BOSHQA RUHIY HOLATLARNING PSIXOLOGIYADAGI O'RNI. *Science, education, innovation: modern tasks and prospects*, 1(3), 7-13.
5. Akbarovna, I. S. (2023). GENERAL SIGNS OF A TEENAGER'S ORIENTATION TOWARD DESTRUCTIVE BEHAVIOR. *International scientific review*, (XCI), 19-20.
6. Икромова, С. А. (2024). ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГИИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 26-31.
7. Ikromova, S. A. (2024). INTELLEKT VA IQBOL: KOGNITIV PSIXOLOGIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 99-104.
8. Икромова, С. А. (2024). ОСНОВНЫЕ ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПСИХОЛОГИИ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 20-25.
9. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОЛОДЕЖИ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КРИЗИСЫ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 29-35.
10. Икромова, С. А. (2024). ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ И ПАМЯТЬ ЧЕЛОВЕКА. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 59-65.
11. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK SALOMATLIK VA UNING JAMIYATDAGI ROLI. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 93-98.
12. Икромова, С. А. (2024). КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ И ТЕРАПИЯ ЛЮДЕЙ В СОЦИАЛЬНОЙ СРЕДЕ. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 8-14.
13. Икромова, С. А. (2024). ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПСИХОЛОГА. New modern researchers: modern proposals and solutions, 1(2), 63-68.

5-Mart, 2025-yil

14. Икромова, С. А. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ИХ РЕШЕНИЯ. Introduction of new innovative technologies in education of pedagogy and psychology, 1(3), 46-52.

15. Ikromova, S. A. (2024). PSIXOLOGIK YORDAMNING ASOSIY USULLARI: MASLAHATLASHUV VA TERAPIYA. Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology, 1(2), 87-92.

